

Kolaylaştırılmış İletişim ve Otizm

Konu nedir?

Kolaylaştırılmış iletişim özellikle yazılan mesajların yazarının kim olduğu konusunda ciddi sorular olduğu için tartışmalı bir uygulamadır, yani bu mesajları kim üretiyor? (APA, 1994; ASHA 1995). Kolaylaştırılmış iletişim (FC) otizmi olan bir kişinin bir mesaj tahtası ya da elektronik bir araç aracılığıyla iletişim kurmasına yardımcı olmayı hedefler. FC'de bir yardımcı, otizmi olan kişinin eline, bileğine ya da bir başka yerine destek olarak bir mesajı ekranda harf harf yazmasına ya da işaret etmesine yardım eder (Howlin, 1997; Biklen, 1990). Bedensel temas kurmanın amacı, o kişinin seçimlerini yapmasına yardımcı olmak değil, daha çok dengelemek, yavaşlatmak ve/veya bir sonraki harfi seçmeden önce klavyeden geri çekilmesine yardımcı olmaktır (Szempruch ve Jacobson, 1993; Biklen, 1990). Bu yaklaşım ilk kez 1970'lerde beyin felci olan insanlarla kullanılmak üzere Avustralya'da Rosemary Crossley tarafından geliştirilmişti (Oswald, 1994). Bunun otizmi olan insanlarla kullanılmasına 1980'lerde başlandı ve özellikle ABD'de 1990'ların başlarında Douglas Biklin tarafından yaygınlaştırıldı (Biklen, 1990; Cummins ve Prior, 1992; Szempruch ve Jacobson, 1993). FC'nin nihai hedefi otizmi olan kişinin artık kolaylaştırıcı bir kimseye gereksinmeden bağımsız olarak iletişim kurabilmesidir (Crossley ve Remington-Gurney, 1992).

Tanımlayıcı ve anlatımcı bildirimler FC kullanan kişilerin beklenmedik düzeyde okuryazarlık ve iletişim becerileri sergilediğini ileri sürmekteydi (Crossley ve Remington-Gurney, 1992; Biklen, 1990). Umulmadık şekilde çoğu öğrenci standart dilbilgisi ve heceleme kurallarını kullanmaya eğilimli olmakta ve otizmin anlamsız sözleri tekrar tekrar söyleme ve kişisel zamirleri ters çevirme gibi iyi bilinen özellikleri nadiren görülmektedir (Crossley ve Remington-Gurney, 1992; Biklen, 1990).

FC üzerinde yapılan çeşitli araştırmalar bu iletişimi otizmi olan kişinin mi ürettiği, yoksa yardımcı olan kişinin bilinçli ya da bilinçsiz olarak yazılan mesajları etkilediğini ortaya çıkarmayı hedeflemişlerdir. Ayrıca, (aile fertleri dahil) bakıcıların tacizde buldukları iddiaları sonucu FC hakkında ciddi tartışmalar ortaya çıkmış ve bu iddiaların FC'yi iletmekte olan kişiler tarafından yapıldığı ileri sürülmüştür (Howlin, 1997; APA, 1994)

Varsayım nedir?

FC'nin savunucuları, otizmi olan kişilerin karşılaştıkları iletişim güçlüklerinin kavrama veya zihinsel güçlüklerle değil, apraksi (belli hareketleri yapamama) gibi hareket bozukluklarıyla bağlantılı olduğunu ileri sürerler (Crossley & Remington-Gurney, 1992; Biklen, 1990). Bedensel ve duygusal destek sağlayarak ifadede yaşanan fiziksel güçlüklerin yenildiğini ve böylece kişinin etkili biçimde iletişim kurabildiğini savunurlar (Biklen, 1990). FC'nin nihai hedefinin bağımsız iletişim kurabilmek olmasıyla beraber kolaylaştırmanın ve desteğin bir sırası vardır; önce işaret parmağı öne çıkacak biçimde el tutularak en fazla destek sunulur, sonra bilek, daha sonra önkol tutulur, sonra gömleğin kolu veya dirsek desteklenir, sonunda da yalnızca omuza dokunup hafifçe bastırılır (Crossley & Remington-Gurney, 1992).

Endişeler nelerdir?

Savunucuları dahil, birçok yazar FC hakkında aşağıdakiler gibi bazı kaygılarını ve sorularını ayrıntılamışlardır:

- Kolaylaştırıcının otizmi olan kişinin 'hareket niyeti'ni fark ederek buna tepki vermesi, o kişinin niyeti hakkında kendi inandıklarına tepki veriyor olması riskini doğurur (Cummins & Prior, 1992)
- Öğrencilerin başka alanlarda devinim becerileri olsa da, üst düzeyde bedensel müdahalenin gerekmesi (Cummins & Prior, 1992) ve otizmi olan bireylerin belirli hareketleri yapamadığı iddialarını destekleyecek deneysel kanıt olmaması (Hudson, 1995)
- kolaylaştırmanın herkese öğretilmeyeceği ve FC'nin işe yaraması için kolaylaştırıcı kişinin buna yürekle inanıyor olması fikri (Cummins ve Prior, 1992)
- bazı öğrenciler, özellikle de Biklen'in araştırmasındakiler tarafından dilin alışılmadık biçimde kullanılması (Cummins ve Prior, 1992)
- bireylerin yakınlarıyla başka çeşitli yollarla işbirliği yapıp ilişki kurabilirken neden aynı kişilerle iletişim kurmamayı seçtiklerinin anlaşılması
- tek bir kasın bilerek hareket ettirilmesi yoluyla iletişim kurmaya olanak sağlayan gereçler varken bedensel güçlüklerin üstesinden gelebilmek için neden bir kolaylaştırıcıya gereksinim duyulduğunun anlaşılması (Cummins ve Prior, 1992; Hudson, 1995)
- FC kullanan bireylerin bedensel ve cinsel saldırıda bulduklarına ilişkin çok sayıda bildirim, ki bunların hiçbirinin geçerli bulunmamıştır (Hudson, 1995; Howlin, 1997)

Araştırmalar neyi gösteriyor?

Anlatımlara dayalı bildirimlerde ve bilimsel süreçlerin kullanılmadığı bireysel vaka incelemelerinde (örn. Biklen, 1990, Donnellan, 1992) olumlu iletişim sonuçları ve hattâ izlenen öğrencilerde olağanüstü yetenekler ortaya çıktığı bildirilmiştir. Ancak, FC'yi irdelemek için (FC kullanan kişilere ve kolaylaştırıcılarına değişik bilgiler vermek ve sonra bu bilgiler hakkında sorular sormak gibi) deneysel süreçleri kullanmaya çalışan incelemelerin hemen hemen tamamında FC'nin tümüyle etkisiz olduğu ve ortaya çıkan iletişimin bilinçli ya da bilinçsiz olarak kolaylaştırıcı kişi tarafından etkilendiği bulunmuştur.

Bilimsel kontrollerle yapılan çeşitli incelemeler vaka incelemelerinde anlatılan olağanüstü sonuçları elde edememiş veya yineleyememiştir. Green'inki gibi ilk incelemelerde (1992; Mostert'in 2001'de alıntılıdığı) araştırmalardaki deneysel kontrol işlemlerinin kullanılmasına göre mevcut belgeleri incelenmiştir. Bu işlemler arasında kolaylaştırıcı kişilerin taramadan geçmesi ve kulaklarının tıkanarak yanlış anlama ve iletişim olasılığını azaltmak vardır. Bu kontrollerin kullanıldığı araştırmalar ile kullanılmayanlar arasında kesin farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Bilimsel kontrollerin uygulandığı araştırmalarda çok az iletişim gözlemlenmiş ve 138 katılımcının hiçbirinin ortaya çıkan iletişimin kaynağı olmadığı bulgusuna varılmıştır. Oysa bu kontrol işlemlerinin uygulanmadığı araştırmalarda otizmliler kişilerin akademik düzeye yakın performans gösterdikleri ve umulmadık düzeyde okuryazarlık becerisi gösterdikleri bildirilmiştir.

Deneysel kontrol işlemlerinin uygulandığı daha sonraki araştırmalar da benzer sonuçlar vermiştir. Kolaylaştırıcı kişilerin bilgilerden habersiz olmaları sağlandığında katılımcılar hiçbir zaman geçerli karşılık verememişlerdir. Örneğin Hudson, Melita ve Arnold (1993) tarafından yapılan bir araştırmada katılımcılara yanıtı çok basit olan sorular bile sorulduğunda, ancak kolaylaştırıcı kişi de bu soruyu duymuşsa katılımcı doğru yanıt verebilmiştir. Szempruch & Jacobson (1993) FC savunucularının test işlemlerinin iletişimlerini kolaylaştırılan kişilerin iletişim kurmasına engel olduğu iddiasına karşılık olarak doğal ortamlar ve eğitim ödevlerine benzer değerlendirme ödevleri kullanılarak inceleme yapmıştır. Ancak, araştırmacılar yine de 23 katılımcının hiçbirinin ortaya çıkan iletişimin kendilerinden kaynaklandığını kanıtlayıcı bir şey gösteremediği sonucuna varmışlardır. Benzer şekilde Perry, Bebko & Bryson (1994) de FC kullanan öğrencilerin iletişiminde herhangi bir ilerleme olmadığını, üstelik

kontrollü FC deneysel ödevlerde aynı ödevi kendilerinin bağımsız olarak işaret etmelerinden daha başarısız olduklarını bulmuşlardır. FC kullanılarak anlayışı inceleyen bir araştırmadaki (Oswald, 1994) katılımcılarda kolaylaştırıcı kişinin belli ölçüde etkili olduğu görülmüş ama kolaylaştırıcılar işaret etmeyi kendilerinin ne zaman etkilediklerini bilememişlerdir. Sağlam bedenli öğrencilerle yaptıkları bir dizi deneyde Wegner ve arkadaşları (2003) kolaylaştırıcı kişilerin kendilerinin yalnızca iletişimi aktardıklarına samimi olarak inanmalarına karşın öteki kişinin iletişimini bilinçaltı olarak etkilemelerinin olası olduğunu göstermişlerdir.

1995-2001 arasında yapılan araştırmaların geniş çapta yapılan bir incelemesi, deneysel kontrol işlemlerinin kullanılmadığı araştırmaların “hemen hepsinin FC’nin etkili olduğu” sonucuna vardığını ortaya çıkarmış, (Mostert, 2001, p.311) öte yandan kontrol işlemlerinin uygulandığı araştırmalarda FC için çok az destek çıkmış ya da hiç çıkmamıştır. Kontrol işlemlerinin kullanıldığı ve olası olumlu sonuçlar veren araştırmalarda ciddi yöntem hataları vardı (Mostert, 2001). Bu incelemeyi izleyen bir inceleme (Mostert, 2010) FC’yi destekleyen 2 araştırmanın her ikisinde de çok ciddi yöntem sorunları olduğunu ve iyi kontrol edilmiş tek bir araştırmanın ise (yukarıda sözü edilen, Wegner ve arkadaşları (2003)) kolaylaştırıcı kişinin etkisini gösterdiği bulgusuna ulaşmıştır.

Belgeler arasında FC kullanarak bağımsız iletişimi başarmış olan çok az sayıda bireyle ilgili ayrıntılar bulunmamaktadır, bu bireylerden sadece vaka incelemelerinde (örn. Biklen, 1990; Crossley & Remington-Gurney, 1992) ve anlatı raporlarında söz edilmektedir. Böylesi bireylerin becerileri ve özellikleri ile onların bağımsız iletişim kurabilmelerini sağlayan süreç hakkında ayrıntılı bilgiler bu alanda çok değerli olacaktır.

Özet olarak

Kolaylaştırılmış iletişim tartışmalı bir müdahale biçimi olup otizm kapsamındaki bozuklukları olan kişiler dahil, karmaşık iletişim gereksinimleri olan kişiler için uygun bir müdahale biçimi olduğu, şu anda yeterli kontrol işlemlerini uygulamış olan hiçbir araştırma tarafından desteklenmemektedir. Kolaylaştırılmış iletişime ilişkin riskler arasında şunlar vardır:

1. daha uygun müdahale programlarının kullanılmama riski; ve
2. iletişimi kolaylaştırılan kişinin verdiği varsayılan mesajların istemeden kötüye kullanılması ve yanlış yorumlanması riski.

Ayrıca, Amerikan Psikoloji Derneği (APA) ve Amerikan Konuşma-Dil-Duyuma Derneği (ASHA) FC konusundaki konularını belirten bildirimlerde “kolaylaştırılmış iletişim, etkili olduğuna hiçbir bilimsel destek gösterilemeyen tartışmalı ve kanıtlanmamış bir iletişim sürecidir” (APA, 1994); ve “bugüne dek kolaylaştırılmış iletişimin geçerliliği ve güvenilirliği gösterilememiştir. Kolaylaştırılmış iletişim yoluyla elde edilen ya da buna dayalı bilgiler herhangi bir tanınmış veya tedavi kararı için temel oluşturmamalıdır” (ASHA, 1995).

Referanslar

American Psychological Association. (1994). *Resolution on facilitated communication by the American Psychological Association. (Amerikan Psikoloji Derneğinin kolaylaştırılmış iletişim konusundaki kararı)* 13 Ekim, 2009’da www.apa.org/divisions/div33/fcpolicy.html’den alınmıştır.

American Speech-Language-Hearing Association. (1995). *Facilitated Communication [Position Statement] (Kolaylaştırılmış İletişim [Konum Bildirimi])*. 14 Ekim, 2009’da www.asha.org/policy’den alınmıştır.

Biklen, D. (1990). *Communication unbound: Autism and praxis. (Sınırsız İletişim: Otizm ve uygulama) Harvard*

Educational Review, 60(3), 291 – 314.

Crossley, R. & Remington-Gurney, J. (1992). Getting the words out: Facilitated communication training. (Sözcükleri çıkartmak: Kolaylaştırılmış iletişim eğitimi) *Topics in Language Disorders*, 12(4), 29-45.

Cummins, R.A., Prior, M.P. (1992). Autism and Assisted Communication: A Response to Biklen. (Otizm ve Yardımlı İletişim: Biklen'e bir karşılık) *Harvard Educational Review* 62(2), 224-256.

Donnellan, A.M., Sabin, L.A. & Majure, L.A. (1992). Facilitated communication: Beyond the quandary to the questions. (Kolaylaştırılmış iletişim: İkilem ötesi sorulara) *Topics in Language Disorders*, 12(4), 69-82.

Howlin, P. (1997). Prognosis in autism: Do specialist treatments affect long-term outcome? (Otizmde iyileşme: Uzman tedaviler uzun-dönem sonucu etkiler mi) *European Child & Adolescent Psychiatry*, 6(1), 55-72.

Hudson, A., Melita, B. & Arnold, N. (1993). Brief report: A case study assessing the validity of facilitated communication. (Kısa rapor: Kolaylaştırılmış iletişimin geçerliliğinin değerlendirildiği bir vaka incelemesi) *Journal of Autism and Developmental Disorder*, 23(1), 165-173.

Hudson, A. (1995). Disability and facilitated communication: a critique. (Engellilik ve kolaylaştırılmış iletişim: bir eleştiri) *Advances in clinical child psychology*, 17(3), 197-232.

Mostert, M.P. (2001). Facilitated Communication since 1995: A review of published studies. (1995'ten bugüne Kolaylaştırılmış İletişim: Basılı araştırmaların incelenmesi) *Journal of Autism and Developmental Disabilities*, 31(3), 287-313.

Mostert, M.P. (2010). Facilitated Communication and Its Legitimacy—Twenty- First Century Developments. (Kolaylaştırılmış İletişim ve Geçerliliği – Yirmi Birinci Yüzyıldaki gelişmeler) *Exceptionality: A Special Education Journal*, 18(1), 31-41.

Perry, A., Bebko, J. & Bryson, S. (1994). Validity of Facilitated Communication: Failure to replicate Calculator & Singer (Kolaylaştırılmış İletişimin Geçerliliği: Calculator ve Singer'in yaptıklarının yinelenmemesi) (1992). *Topics in Language Disorders*, 14(4), 79-82.

Prior, M.P. & Cummins, R.A. (1992). Questions about Facilitated Communication and autism. (Kolaylaştırılmış İletişim ve Otizm hakkında sorular) *Journal of Autism and Developmental Disabilities*, 22(3), 331 – 337.

Szempruch, J. & Jacobson, J.W. (1993). Evaluating Facilitated Communications of people with developmental disabilities. (Gelişim engelli kişilerin Kolaylaştırılmış İletişiminin Değerlendirilmesi) *Research in Developmental Disabilities*, 14, 253-264.

Wegner, D. M., Fuller, V.A. & Sparrow, B. (2003). Clever Hands: Uncontrolled Intelligence in Facilitated Communication. (Zeki eller: Kolaylaştırılmış İletişimdeki Kontrolsüz Zekâ) *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(1), 5–19.